

την πολιτισμόν. Περιηγούμενος δὲ ὁ Κάδμος ἀσφαλῶς τὴν Ἑλλάδα πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀδελφῆς του, καὶ μὴ εὐρίσκων αὐτήν, δηλ. μὴ ἐπιτυχάνων νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ, κατήχθη ἐπὶ τέλους χρηστηριασθεὶς ὑπὸ τοῦ Δελφικοῦ μαντείου εἰς τὴν χώραν τῆς Βοιωτίας.

« Κάδμου τε τοῦ Τυρίου, λέγει ὁ Ἡρόδοτος, καὶ τῶν » σὺν αὐτῷ ἐκ Φοινίκης, ἀπικομένων ἐς τὴν νῦν Βοιωτίαν καλουμένην χώραν. » Ἐνταῦθα οἰκοδομήσας τὴν ἀκρόπολιν τῶν Θηβῶν, ἣν ἐκ τοῦ ὀνόματός του ἐκάλεσε Καδμείαν, ἣ κατ' ἄλλους αὐτὴν τὴν πόλιν τῶν Θηβῶν, ἀνηγορεύθη καὶ βασιλεὺς αὐτῆς. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἡ οἰκοδομὴ ταύτης, ἀνήρχετο εἰς προγενεστέραν ἐποχὴν, τὴν τοῦ Ὠγύγου, ὡς τὸ μαρτυρεῖ καὶ ἡ μία ἐκ τῶν ἑπτὰ αὐτῆς πυλῶν, ἣτις ἐκαλεῖτο Ὠγυγία.

Μεταξὺ δὲ τῶν τότε συνοδευόντων Φοινίκων τὸν Κάδμον, ἦσαν, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, καὶ οἱ καλούμενοι Γεφυραῖοι, ἐξ ὧν πολλὰ ἔμαθον οἱ Ἕλληνες καὶ αὐτὰ εἰσέτι τὰ γράμματα, ἅτινα, ὡς εἰκάζει ὁ ἴδιος ἱστορικός, ἦσαν πρότερον ἄγνωστα. Πλὴν μετὰ ταῦτα οἱ περιουκοῦντες ἐκεῖ ἐκ τῶν Ἑλλήνων Ἴωνες, μεταρρυθμίσαντες αὐτὰ κατὰ τε τὸν ἦχον καὶ τὸν τόνον, ὀλίγον πλέον τὰ πρῶτα μετεχειρίζοντο. Ἐὰν Καδμήϊα αὐτὰ γράμματα λέγει ὅτι εἶδε καὶ αὐτὸς ὁ Ἡρόδοτος εἰς τὸ ἱερόν τοῦ Ἰσμηνίου Ἀπόλλωνος, ἐξ ὧν τὰ πλεῖστα ἦσαν ὅμοια μὲ τὰ Ἴωνικά. « Περιόικεον δέ σφεας τὰ πολλὰ τῶν χώρων τοῦτον τὸν » χρόνον Ἑλλήνων Ἴωνες, οἱ παραλαβόντες διδαχῆ » παρὰ τῶν Φοινίκων τὰ γράμματα, ἃ ἅπαντες χρέονται. Φοινίκης, μεταρρυθμίσαντές σφεων ὀλίγα » ἐχρέοντο. Εἶδον δὲ καὶ αὐτὸς Καδμήϊα γράμματα » ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ἰσμηνίου, τὰ πολ-

» λὰ ὅμοια εἶντα τοῖσι Ἴωνικοῖσι. » Λοιπὸν ὁ Κάδμος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἱστορικοῦ τούτου, εἰσήγαγε τὰ Φοινίκια γράμματα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔστω. Πλὴν τὰ γράμματα ταῦτα, οἱ Ἴωνες τὰ μετέπλασαν Ἑλληνικά, διότι μετέβαλον καὶ τὸν ἦχον καὶ τὸν ῥυθμόν, « μετὰ δὲ χρόνου προβαίνοντος, ἄμα τῆ » φωνῆ μετέβαλον καὶ τὸν ῥυθμόν τῶν γραμμάτων. » Ἄφησαν δὲ μόνον ἴσως τὸ σχῆμα, τὸ ὁποῖον ὁμοίαζε μὲ τὸ τῶν Ἴονικῶν, ἦτοι τὰ ἀλλότρια πλέον ἐξέλειψαν καὶ ἀπέμειναν μόνον τὰ Ἑλληνικά ψηφία, ὥστε κατ' οὐδὲν ἐκεῖνα ἐχρησίμυσαν ὡς πρὸς τὴν μόρφωσιν τῆς γλώσσης καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ, διότι ἀνέκαθεν ὡς πρὸς τὰ ἔργα ταῦτα ἦσαν τὰ Ἴωνικά. Ἄλλως τε δὲ τὰ Καδμήϊα γράμματα, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν οὐχὶ ὡς πρῶτα σπέρματα ἐν ἀγρία χώρα ριφθέντα, ἀλλ' ὡς προσθήκη τις καὶ νεωτερισμὸς εἰς ὀδεύουσαν ἤδη πρὸς τὸν πολιτισμόν χώραν, διότι ἡ Ἑλλάς καὶ πόλεις, καὶ συνέδρια τότε εἶχε, καὶ χρηστήρια, καὶ ἀρκοῦσαν ἀσφάλειαν, ὥστε νὰ περιηγητῆται αὐτὴν ὁ Κάδμος ἀνενόχλητος, καὶ πάντα ὅσα ὑπῆρχον καὶ κατὰ τὴν προγενεστέραν τοῦ Κέκροπος ἐν τῇ Ἀττικῇ ἀφίξιν.

Ὅλαι λοιπὸν αἱ ἀλλότρια αὐτὰ μεταναστεύσεις ἢ οὐδὲν, ἢ ὀλίγα εἰσήγαγον πράγματα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁμοιάζοντα μὲ τινὰ νεωτερίσματα, τὰ ὁποῖα καὶ εἰς τὰς ἡμέρας μας ἀφίνουν ἐν τῇ διαβάσει των τινὲς περιηγηταί, καὶ τῶν ὁποίων μετ' ὀλίγον μόλις ἀσθενῆς τις μνήμη διασώζεται. Ἀλλὰ καὶ πλείονα καὶ σημαντικώτερα ἂν παρεδεχόμεθα, οὐδέποτε ἠθέλαμεν ἐκλάβει αὐτὰ καὶ ὡς πρῶτα σπέρματα, πεσόντα εἰς ἀγρίαν ἢ ὅλως βάρβαρον χώραν, διότι ἡμεῖς ἐναργῶς ἀπεδείξαμεν δι' ἱστορικῶν μαρτυριῶν, ὅτι ἡ Ἑλλάς

εἶχεν ἀρχοῦσαν κοινωνικὴν κίνησιν καὶ ὠδεύεν εἰς τὸν πολιτισμὸν, καὶ πρὶν τῶν μεταναστεύσεων ἐκείνων. Ὡστε τὰ ἀρχέγονα στοιχεῖα ἦσαν ἤδη ἐν αὐτῇ αὐτοφυῆ, καὶ οἴκοθεν βαθμηδὸν ἀνεπτύσσοντο μόνα τῶν, ἀνευ ἀλλοτρίων ἐπικουριῶν καὶ εἰσαγωγῶν, ὡς καὶ τῶντι τοσοῦτον θαυμασίως καὶ πρωτοτύπως ἀνεπτύχθησαν, ὥστε ἐγκατέλειψαν πάσας τὰς διαφημιζόμενας ὡς διδασκάλους τῆς Ἑλλάδος ἀλλοτρίας χώρας, εἰς τὴν αὐτὴν ἀρτιγενῆ κατάστασιν, εἰς ἣν ἦσαν καὶ ἐν τῇ ἐποχῇ τῶν μεταναστεύσεων· φαινόμενον τοῦτο, τὸ ὁποῖον σαφῶς ἀποδεικνύει ἐξ ἑνὸς μὲν τὴν δραστηρίαν πνευματικὴν κίνησιν, τὴν γόνιμον φαντασίαν, καὶ τὴν πρωτότυπον διάνοιαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐξ ἑτέρου τὴν ἀδράνειαν, τὴν στασιμότητα, καὶ τὸ κοινὸν καὶ περιωρισμένον πνεῦμα τῶν ἀλλοτρίων συγχρόνων τῶν, ἃν εἶχον καὶ τῶντι τινὰ πολιτισμὸν.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους δὲ ἐκείνους χρόνους ἕτεροι ἐν Ἑλλάδι μεταναστεύσεις, ἢ ἑτέρου εἴδους συγκαινωνίαι μετὰ τῶν ῥηθέντων ἢ ἄλλων πεπολιτισμένων ἐθνῶν, δὲν ἐξετελέσθησαν· μεταγενεστέρως ἐν τῇ ἐποχῇ τοῦ Σόλωνος, τοῦ Θάλητος, τοῦ Πυθαγόρου, ἐγίνοντο συνεχεῖς καὶ ἀμοιβαῖαι ἀτομικαὶ ἀποδημίαι καὶ περιηγήσεις, πλὴν τὸ ζήτημα δὲν ἀφορᾷ τὰς ἐποχὰς ταύτας, ἀλλὰ τὰς παναρχαίας, περὶ τῶν ὁποίων ἤδη εἶπομεν τὰ εἰκότα. Ἄλλως τε ἢ εἰσαγωγή εἰς ἀπολίτευτα ἔθνη ἀλλοτρίου πολιτισμοῦ, ὅσάκις οἴκοθεν οὗτος βαθμηδὸν δὲν ἀνελίσσεται, εἶναι ἐξαγόμενον ἢ κατακτήσεως, ἢ δραστηρίων καὶ σταθερῶν μέσων ἐνεργείας, ἢ διηνεκοῦς καὶ πολυχρονίου ἐμπορικῆς ἐπαφῆς μετὰ ἑτέρων πεπολιτισμένων ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα τότε μεταδίδουν ἀναγκαίως εἰς ἐκεῖνα, καὶ τὸ χρῶμα καὶ τὴν φυσιογνωμίαν καὶ τὸν τύπον τοῦ πολιτισμοῦ τῶν.

Τοιαύτη ὁμως μεταμόρφωσις οὐδόλως συνέβη εἰς τοὺς Ἑλληνας, διότι καὶ εἰς οὐδεμίαν ποτὲ τοιαύτην κατάκτησιν ὑπέκυψαν, οὔτε ἐμπορικὴν ἢ ἑτέρας φύσεως διαρκῆ καὶ γενικὴν ἐπιμιξίαν ἔλαβον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μετὰ τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν. Οἱ ἐν Μυκῆναις καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Ἀττικῆς Σπάτα ἀνακαλυφθέντες ἐσχάτως (1877) τάφοι ὡς καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς εὑρεθέντα ἀρχαῖα, ἅτινα κατὰ τὰς εἰκασίας τινῶν μαρτυροῦν ὀθνεῖαν μᾶλλον ἢ Ἑλληνικὴν καταγωγὴν, καὶ ἰδίως Καρικὴν, ἀναγράφονται καὶ περὶ τὸν 12^{ον} π. χ. αἰῶνα. Πλὴν ἐκτὸς τούτου καὶ οὐδὲν ἱστορικὸν διαχέουσι φῶς ἐπὶ τοῦ προκειμένου, διότι οὔτε οἱ ἀρχαῖοι μνημονεύουν τοιαύτας μεταναστεύσεις, οὔτε ἀναγνωρίζουν Καρικὸν πολιτισμὸν, μεταδίδοντα καὶ ἀλλαχοῦ τὰ ἴδια αὐτοῦ σπέρματα. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ζήτημα, τοῦ ὁποίου ἡ λύσις ἀπέβη ὅλως ἀποφατικῆ.

(ἀκολουθεῖ.)

ΠΡΟΣΦΩΝΗΜΑ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΝ Τῇ ΙΔΙΑΙΤΕΡᾷ ΠΑΤΡΙΔΙ ΜΟΥ ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΟΥΣ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ ΛΑΤΡΑΣ.

Μεταξὺ τῶν λειψάνων τῆς διασωθείσης μικρᾶς βιβλιοθήκης μου, μ' ἔτυχε ν' ἀπαντήσω καὶ περιοδικόν τι Σύγγραμμα, ἐκδιδόμενον πρὸ ἑνὸς περίπου αἰῶνος εἰς τὴν πόλιν τῶν Μεδιολάγων καὶ ἐπιγραφόμε-

νον ὁ Καφές (il Cafè). Ἡ περίεργος αὕτη ἐπωνυμία εἶναι ἱστορική. Ὅθεν πιστεύω, ὅτι δὲν ἠθέλατε ἀπαξιώσει, ἔντιμοι τοῦ Ἀσκληπιοῦ μῦσαι, σύντομόν τινα περὶ αὐτῆς ἀφήγησιν.

Κυθηραῖός τις ὀνομαζόμενος Δημήτριος, ἀποδημήσας νέος ἐκ τῆς πατρίδος του περὶ τὰ μέσα τοῦ λήξαντος αἰῶνος, περιήλθε πρῶτον τὴν μικρὰν Ἀσίαν, καὶ ἐμπορευόμενος εἰσεχώρησεν ἀκολούθως καὶ εἰς τὰ ἐνδότερα αὐτῆς μέρη. Μετὰ ἐπίπονον καὶ οὐχὶ βραχυχρόνιον περιπλάνησιν, ἀπῆλθεν ἐκ τῆς Ἀσίας μὲ ἱκανὰ ἐμπορεύματα, καὶ κυρίως μὲ εἶδη καλούμενα ἀποικιακὰ, καὶ κατήχθη εἰς τοὺς λιμένας τῆς Ἑνετίας· ἐντεῦθεν ὠθούμενος ἐκ τοῦ κοσμοπλανητικοῦ αὐτοῦ πνεύματος, μετέβη εἰς Μεδιόλανα, ὅπου, ἀποφασίσας νὰ ἐγκατασταθῆ, ἐσύστησε καὶ ἴδιον καφενεῖον, ἐκ τοῦ ὁποῦ ἴσως εἰσήχθη ἐκεῖ τὸ πρῶτον καὶ τὸ ἀρωματικὸν ποτὸν τοῦ καφέ.

Ὁ νεωτερισμὸς οὗτος εἰσαγόμενος παρ' ἀλλοδαποῦ, καὶ ἀλλοδαποῦ μάλιστα Ἕλληνας, ἔχοντος καὶ γλῶσσαν, καὶ συμπεριφορὰν, καὶ ἱματισμὸν ὅλως ἀλλότρια καὶ ἀντίθετα πρὸς ἐκεῖνα τῶν ἐγχωρίων, ὡς καὶ τὸ καινοφανὲς καὶ ἡ ὠραία σκευασία τοῦ ποτοῦ, ἐπροκάλουν φυσικῶς τῷ λόγῳ τὴν συρροὴν ἀπείρου πλήθους πάσης τάξεως, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἡ φήμη τοῦ καταστήματος ἐπὶ τοσοῦτω ἐγενικεύθη, ὥστε εἰς ἅπασαν τὴν πόλιν ἐκαλεῖτο μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν προσωνυμίαν. « Ὁ Καφές τοῦ Ἑλληνοῦ Δημητρίου. Il Cafè del Greco Demetrio.

Ἐντὸς δὲ τῶν φοιτῶντων εἰς αὐτὸ τὸ Καφενεῖον, ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ἡ Ἐταιρία τοῦ Καφέ, καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν εὐπαιδύτων καὶ σοφῶν ἀνδρῶν τῶν Μεδιολάνων, καὶ τῆς λοιπῆς Λομβαρδίας, ὡς ὁ Βεκ-

καρίας, οἱ δύο ἀδελφοὶ Βέρραι, ὁ Ἰωσήφ Βισκόντης, ὁ Ἀλφόνσος Λόγκης, ὁ Παῦλος Φρίζης, ὁ Πέτρος Σέκης, ὁ Σεβαστιανὸς Φράντσης καὶ ἕτεροι, οἵτινες τότε ἀπὸ κοινοῦ ἀπεφάσισαν ν' ἀρχίσωσι τὴν ἐκδοσιν Περιοδικοῦ τινος Συγγράμματος. Τὸ Σύγγραμμα δὲ τοῦτο εἶναι αὐτὸ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπεγράφη, ὡς προεῖπον, μὲ τὸ εἰσαχθὲν παρὰ τοῦ Δημητρίου ποτὸν, Ὁ Καφές. Εἰς αὐτὸ περιέχονται μεταξὺ ἐτέρων ἀντικειμένων, καὶ πλείσται ποικίλαι Διατριβαὶ ἐξαισίου πολυμαθείας καὶ πολλῆς ἐμβριθείας· μία ἐξ αὐτῶν εἶναι καὶ ἡ περὶ τοῦ Ἐμβολιασμοῦ τῆς Εὐλογίας Ἱστορικὴ Διατριβή, τῆς ὁποίας ἐξετέλεσα, καὶ ἤδη Σας προσφωνῶ τὴν μετάφρασιν. Πρὶν ὅμως ἀναφέρω τι περὶ αὐτῆς, ὡς καὶ περὶ τῶν αἰτίων, ὧν ἕνεκα ἐπεχείρησα τὴν μετάφρασιν αὐτῆν καὶ νὰ καταλήξω τὸν λόγον ἐπὶ τῆς ἀκεσοδύνου καὶ θεσπεσίας Ὑμῶν ὑπουργίας, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ προλάβω τὴν ὁποίαν εἴτε ἕτεροι, εἴτε ὑμεῖς ἠθέλατε ἴσως μοὶ ἀπευθύνει παρατήρησιν, ὅτι ἐνῶ εἶμαι πολὺς τῆς Θέμιδος ἀπόφοιτος καὶ λάτρης τοῦ θεοῦ τῆς εὐγλωττίας, ἐτόλμησα νὰ προσεγγίσω καὶ εἰς τὸν ἰδικὸν Σας βωμὸν, καὶ νὰ ἀποβλέψω εἰς τὸ ἱερόν καὶ ἱαματικὸν σύμβολον τοῦ πατρός Σας Ἀσκληπιοῦ.

Ἄν ἡ Διατριβὴ διεπραγματεύετο ἀποκλειστικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς Ἱατρικὴν ὕλην, ἤθελα βεβαίως καὶ ἐγὼ αὐτὸς χαρακτηρίσει τὴν ἐπιχείρησίν μου οὐ μόνον ἀπλὴν τόλμην, ἀλλ' αὐτόχρομα σφετερισμὸν ἀλλοτρίας χώρας, ἐξ ἧς οἱ κάτοχοι αὐτῆς ἐδικαιοῦντο νὰ μὲ ἐξώσωσι καὶ διὰ τῆς βίας, ἂν καὶ ἄλλως δὲν ἦναι καὶ παντάπασιν ξένοι οἱ ἀπόφοιτοι τῆς Θέμιδος ἐκ τῶν μυστηρίων τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἄλλ' ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος Διατρι-

βή εἶναι ὅλως σχεδὸν ἱστορικῆ, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ ἰδίου Συγγραφέως οὕτω θεωρεῖται, ἐπομένως ὡς τοιαύτη ἦτο κοινῆς κτήσεως, καὶ καθίστατο εὐκόλου ἀντιλήψεως εἰς πάντα ἐπιστήμονα καὶ νοήμονα ἄνδρα, καὶ τοσοῦτο μᾶλλον καθόσον ἤδη δὲν ἐπρόκειτο περὶ συνθέσεως, ἀλλὰ περὶ ἀπλῆς μεταφράσεως, ἣτις ναὶ μὲν ἔχει καὶ αὕτη τὰς δυσκολίας τῆς, πλὴν οὐχὶ καὶ τοιαύτας, ὁποίας ἡ πρωτότυπος ἐργασία, εἰς ἣν ἀπαιτοῦνται εὐρύτεραι, εἰδικώτεραι καὶ πρακτικώτεραι γνώσεις. Ἄλλως τε δὲν πρέπει νὰ ἐπιστήσητε καὶ τόσον τὴν προσοχὴν Σας ἐπὶ τοῦ ἰδιαιτέρου ἐπιστημονικοῦ χαρακτήρός μου, ἀλλὰ νὰ παρατηρήσητε ἂν καλῶς καὶ πιστῶς ἐξετέλεσα τὸ ὁποῖον ἐπεχειρίσθην ἔργον.

Ἐπειτα, μήπως καὶ οἱ ἐκ τῆς Σχολῆς Ὑμῶν ἀπόφοιτοι, δὲν ὑπερπηδοῦν πολλάκις τὰ ἐσκαμμένα, καὶ εἰσέρχωνται εἰς τὰς ὅλως εἰς αὐτοὺς ἀλλοτρίας χώρας τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς νομοθεσίας; Δὲν εἶναι πολλοὶ, οἵτινες ἀποσκιρτοῦντες καὶ οὕτως εἰπεῖν ἐξουδετεροῦντες ἑαυτοὺς, ἐγκαταλείπουν μετ' ἀδιαφορίας τὰς οἰκείας καὶ πρὸς τοὺς πάσχοντας ὠφελίμους μελέτας, καὶ ὅτε μὲν ἀναμιγνύονται εἰς ἐκλογικοὺς καὶ φατριαστικοὺς ἀγῶνας, ὅτε δὲ ἐδρεύουν παρὰ τὸ εἰκὸς ἐν τοῖς Βουλευτηρίοις καὶ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν σύνταξιν ἢ μεταρρύθμισιν τῶν ὁποίων ἀγνοοῦν νόμων; Τί παράδοξον λοιπόν, ἂν καὶ ἐγὼ, χωρὶς νὰ ἀξιῶ ποσῶς νὰ παρακάθηναι ὡς συνάδελφος πλυσίον Σας, ἢ νὰ γνωμοδοτῶ εἰς τὰ συμβούλιά Σας, ὑποκλέψας ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων ἀσχολιῶν μου στιγμὰς τινάς, ἐπέθυμῃσα νὰ δαπανήσω αὐτὰς εἰς ἱστορικὴν τινα καὶ εὐάρεστον μεθ' Ὑμῶν συνδιάλεξιν; — Τοῦτο ὀφείλετε νὰ θεωρήσητε ὡς ἔργον ἠθικῆς καὶ ὠφελίμου διασχε-

δάσεως, ἢ μᾶλλον ὡς μικρὸν θυμίαμα, ἢ ἐλάχιστον φόρον σεβασμοῦ, ἀπονεμόμενον εἰς τὴν φιλάνθρωπον ἐπιστήμην Σας, καὶ οὐδέποτε ὡς ἐπιχείρησιν, τείνουσαν εἰς σφετερισμὸν ἀλλοτρίων, ἢ ἀφορῶσαν εἰς ἄλλην τινὰ οἰανδήποτε ἀξίωσιν. Ἄν ὅμως δὲν εὐαρεστήσθε οὕτω νὰ τὴν θεωρήσητε, ἐκλάβετε αὐτὴν, ἂν θέλετε, καὶ ὡς μίαν ἰδιοτροπίαν τοῦ συγχρόνου συρμού, κατὰ τὸν ὁποῖον διαδραματίζονται τὰ παραδοξότερα πράγματα. Πλὴν εὐελπιστῶ ὅτι καὶ τοιαύτην ἂν τὴν ἐκλάβητε, θέλω πάντοτε τύχη τῆς συγγνώμης Σας, διότι καὶ ἐγὼ εἶμαι συγκαταβατικὸς εἰς τοιοῦτου εἶδους ἰδιοτροπίας, αἵτινες ἂν ὀλίγην παρέχουν ὠφέλειαν, τιμοῦν πάντοτε τοὺς πράττοντας αὐτὰς, καὶ οὐδεμίαν προξενοῦν εἰς ἐτέρους βλάβην. Ἦδη ἐπιλαμβάνομαι νὰ εἶπω ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῆς μεταφρασθείσης Διατριβῆς, καὶ περὶ τῶν λόγων ἐξ ὧν ὠρμήθη πρὸς τὴν μεταγλώττισιν.

Ἡ κυρία ἀφορμὴ ἐξ ἧς παρεκινήθη ὁ Συγγραφεὺς νὰ συντάξῃ τὴν περὶ ἐμβολιασμοῦ τῆς Εὐλογίας Διατριβὴν, ὑπῆρξεν, ἀφ' ὅσον φαίνεται, ὁ πεισματώδης πόλεμος, ὅστις ἐγένετο καὶ εἰς τὰς ἡμέρας του κατὰ τῆς μεθόδου τοῦ ἐμβολιασμοῦ, διότι οὐ μόνον ἀπεκρούετο ὑπὸ εὐλογοφανῶν φόβων, ἀλλ' ἀντεμάχετο καὶ ὑπὸ θρησκευτικῶν προλήψεων, καὶ ὑπὸ ἰδεῶν ἐπιστημονικῆς πλάνης καὶ ἀγυρτίας. Ὁ Συγγραφεὺς τῆς Διατριβῆς, ἂν καὶ δὲν ἦτο, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, Ἰατρός, πλὴν ἔχων ὡς ὀδηγὸν τὴν πείραν καὶ τὸ φῶς τοῦ λόγου, ἀνέπτυξε τόσῃν ἰσχὴν διανοίας, ὀρθότητα κρίσεως καὶ ἀβρότητα εὐαισθησίας, συνωδευμένας μετὰ καταπληκτικῆς πολυμαθείας, ὥστε διεξελθὼν τὴν ἱστορίαν τῆς φονικῆς νόσου, ἀνεσκεύασε θριαμβευτικῶς καὶ πάσας τὰς κατὰ

τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἀντιβήσεις, ἐσύγχισε τοὺς συγχρό-
νους αὐτοῦ ἀντιπάλους, καὶ ἀπέδειξεν ἡλίου φαεινό-
τερον τὰ ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος σωτηριώδη ἀποτε-
λέσματα τῆς νέας προληπτικῆς καὶ προφυλακτικῆς
αὐτῆς μεθόδου.

Εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι πολλαὶ τοῦ Συγγραφέως
ιδέαι, ἀφορῶσαι τὸν τρόπον τοῦ ἐμβολιασμοῦ, τὰς
προπαρασκευὰς, τὴν δίαιταν, τὰς προφυλάξεις, καὶ
πᾶσαν ἐν γένει τὴν τάξιν τῆς θεραπείας τῶν ἐμβολι-
αζομένων, εἶναι σήμερον ἀπηρχαιωμένα, καὶ ὡς ἐκ
τῶν προόδων τῆς ἐπιστήμης, ἄλλαι μὲν ἐγκαταλε-
λειμμένα, καὶ ἕτεραι ἴσως ἤδη ἀνεφάρμοστοι, πλὴν
εἶναι πάντοτε ὠφέλιμοι ὡς ἱστορικὰ γεγονότα, χρη-
σιμεύοντα πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ εἰς παραλληλισμὸν
τῶν ἀρχαίων μετὰ τῶν νεωτέρων μεθόδων. Ἡδύνατό
τις ἀκόμη νὰ παρατηρήσῃ ὅτι ὁ Συγγραφεὺς, θέλων
ἴσως νὰ διαφωτίσῃ ὅσον ὀλίγον τε περισσότερον τὸ ζή-
τημα, πλεονάζει καὶ οὕτως εἰπεῖν πλημμυρεῖ ἀπὸ γε-
γονότα καὶ μαρτυρίας, ἐνεκα τούτου καὶ ἐγὼ παρέ-
λειψά τινα, ὡς ὅλως σήμερον ἀνωφελῆ καὶ περιττά.
Ὅπως δὲ ὅμως τὸ ἔργον ἐν συνόλῳ, εἶναι λίαν
σπουδαῖον καὶ ἀξιοσύστατον, καὶ διὰ τὰς περὶ τῆς
νόσου Εὐλογίας ἱστορικὰς αὐτοῦ γνώσεις, καὶ διὰ τὰς
ὑπαρχούσας εἰσέτι προλήψεις κατὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ,
καὶ διὰ τὴν ὑπό τινων ἐσφαλμένως ἀποδεχομένην
ιδέαν τῆς ἐπανόδου τῆς νόσου καὶ μετὰ τὸν ἐπιτυχῆ
ἐμβολιασμὸν, τὴν ὁποίαν ἡ Διατριβὴ ἀπολύτως ἀπο-
κρούει ἐπὶ τῇ βάσει ἐπανειλημμένων πειραμάτων, καὶ
τῇ γνωματεύσει πολλῶν διασήμεων Ἰατρῶν.

Ἡ τελευταία αὕτη ιδέα ὑπῆρξεν ὁ κύριος λόγος
τῆς μεταφράσεως τῆς προκειμένης Διατριβῆς, ἂν καὶ
ἕτερος οὐχ' ἥττον σπουδαῖος μὲ παρώτρυνεν εἰς αὐ-

τὴν, ὁ ἐξῆς. Ἡθέλησα νὰ καταδείξω ἔτι μᾶλλον ὅτι
ἐξ ἀνατολῶν τὸ φῶς, καὶ ὅτι συνήθως πρῶτον ὑπὸ
Ἑλλήνων μεταδίδεται, διότι ὡς Ἕλληνα πρῶτος εἰσή-
γαγεν ἐν τῇ Εὐρώπῃ καὶ τῇ Δύσει, τὸ τοσοῦτον ἤδη
ἀρωματικὸν ποτὸν τοῦ καφέ, τὸ ὁποῖον συνετέλεσε
καὶ εἰς τὴν σύστασιν ἐταιρίας ἐξόχων φιλολόγων καὶ
σοφῶν ἀνδρῶν· οὕτω καὶ Ἕλληνας πρῶτοι, ὡς προ-
κύπτει ἐκ τῆς Διατριβῆς, εἰσήγαγον ἐπίσης καὶ με-
τέδωκαν ἐν τῇ Εὐρώπῃ καὶ τῇ Δύσει τὴν ἀνθρωπο-
σωτήριον τοῦ ἐμβολιασμοῦ μέθοδον.

Οἱ δὲ πρεσβεύοντες τὴν δοξασίαν τῆς ἐπαναλήψε-
ως τῆς νόσου καὶ μετὰ τὸν ἐμβολιασμὸν, μὲ προέ-
τρεπον νὰ ὑποβληθῶ μετὰ τῆς οἰκογενείας μου εἰς
ἀναδαμαλισμὸν, ἐνῶ ἐγὼ μὲν εἶχον λάβει παιδιόθεν
τὴν φυσικὴν Εὐλογίαν, τὰ δὲ τέκνα μου εἶχον ἅπαξ
ἐπιτυχῶς ἐμβολιασθῆ, ἀλλ' ἀπεποιούμην πάντοτε ἐ-
πιμόνως, στηριζόμενος εἰς τὰς διαβεβαιώσεις τῆς πεί-
ρας, καὶ πειθόμενος ἐκ τῶν λόγων τῶν ἐπιφανεστέ-
ρων ἱατρῶν, μνημονευομένων καὶ ἐν τῇ Διατριβῇ.
Πλὴν οἱ προτρέποντές με μοι ἐπανελάμβανον, ὅτι ἂν
δὲν ὠφελοῦμην, τοῦλάχιστον δὲν ἠθέλον καὶ ἀπολέ-
σει τι, ὑποβαλλόμενος ἐκ νέου εἰς τὸν ἐμβολιασμὸν·
ἀλλ' εἰς τὴν ἐπιμονὴν τῶν ἀντέτεινον.

Ἄρα ὅτι δὲν ἠδυνάμην ν' ἀποδεχθῶ ἐγγείρησιν
ἀδιάφορον καὶ ἐναντίαν εἰς τὰς πεποιθήσεις μου.

Ἄρα ὅτι ἐνῶ καὶ ἐγὼ καὶ τὰ τέκνα μου εἴμεθα
ὑγιεῖς, δὲν εὐαρεστούμεθα ἄνευ ἀνάγκης νὰ προσκτῆ-
σωμεν βεβαίαν νόσον, ἔστω καὶ ἀκίνδυνον καὶ ὀλιγό-
ωρον.

Ἄρα ὅτι δὲν ἠθέλον εἰς πᾶσαν ἐμφάνισιν τῆς θα-
νατηφόρου ἐπιδημίας, νὰ καταβασανίζομαι ὑπὸ ἀεν-
νάων φόβων, ἢ νὰ ὑποβάλλωμαι εἰς νέας ἐγγειρίσεις.

δον ὅτι τέλος ἀφοῦ ὁ ἀπαξ ἐπιτυχῶς ἐμβολιασθεὶς οἴασθῆποτε ἡλικίας καὶ ἰδιοσυγκρασίας εἶναι, ἀπαλλάττεται ἐκ τῆς φυσικῆς νόσου, ὡς ἡ πείρα καὶ ἡ ἐπιστήμη διαβεβαιοῦν, ἀν καὶ δύναται κάποτε νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν νόθον καὶ ἀβλαβῆ, δὲν ἤθελον ἐγὼ νὰ διαψεύσω ἀμφοτέρας, διαψεύδων καὶ τὸν ἴδιον ἐαυτὸν μου.

Ἐπειδὴ ὅμως ἅπαντες οὗτοι οἱ λόγοι δὲν ἴσχυον νὰ μεταπείσωσι τοὺς προτροπείς μου, τότε ἀπεφάσισα νὰ μεταφράσω τὴν περὶ ἐμβολιασμοῦ ταύτην Διατριβὴν, ὅπως προσλαμβάνων εἰς βοήθειάν μου καὶ τὸ κῦρος, διαφωτίσω καὶ ἑτέρους, διότι κατὰ δυστυχίαν τὸ κοινὸν τῶν ἀνθρώπων πείθεται μᾶλλον ὑπὸ τοῦ κύρους ἢ ὑπὸ τοῦ λόγου. Θέλω δὲ τότε συνταχθῆ μετὰ τῶν ἀντιφρονούντων, ὅταν καὶ αὐτοὶ μοι ὑποδείξωσι γεγονότα μακρᾶς καὶ σταθερᾶς πείρας, διαβεβαιούμενα ὑπὸ διασῆμων Ἰατρῶν καὶ ἀνασκευάζοντα τὰ ὑπὸ τῆς μεταφρασθείσης Διατριβῆς ἀναφερόμενα.

Τὴν Ἱστορικοἰατρικὴν λοιπὸν ταύτην Διατριβὴν προσφωνῶν πρὸς Ὑμᾶς, ἔντιμοι συμπολίται καὶ σοφοὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἱεροφάνται, νομίζω ὅτι οὐ μόνον διερμηνεύω αἰσθήματα μεγάλου σεβασμοῦ, ἀλλ' ὅτι καὶ εἰς τινὰς ἐξ Ὑμῶν τελῶ φόρον εὐγνωμοσύνης, καὶ ἀπονέμω ἐνταυτῷ εἰς ἅπαντας τὴν ὀφειλομένην ἐκτίμησιν καὶ δικαιοσύνην πρὸς τε τὰ φῶτα καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις, ἐξ ὧν καὶ ἡ ὑμετέρα κοινωνία τόσας εὐεργετικὰς καὶ θείας οὕτως εἰπεῖν ὑπηρεσίας πορίζεται. Ἐπιτρέψατέ μοι δὲ νὰ καταπαύσω δι' αὐτῶν καὶ τὸν λόγον μου.

Λέγω σχεδὸν θείας τὰς ὑπηρεσίας τῆς Ὑμετέρας ἐπιστήμης, οὐχὶ καθ' ὑπερβολὴν, ἀλλὰ κατὰ ἀλήθειαν, διότι τίς ἄλλος ἰσχύει, ἐκτὸς τῆς Θείας παν-

τοδυναμίας, ν' ἀπαλλάττῃ ἀοράτος καὶ ἀνεξιχνιάσως ἐξ ἀπείρων δεινῶν, ἢ ν' ἀναρπάξῃ ἐκ τοῦ ἀκατίου τοῦ Χάρωνος τὸ ἀσθενὲς πλάσμα του; Καὶ τίς ἄλλος ἐπίσης, ἐκτὸς τῶν κατεχόντων τὴν Ἱπποκράτειον ἐπιστήμην Σας, συντελεῖ ἀνθρωπίνως καὶ ἐφικτῶς τοσοῦτον πρὸς τὴν ἀνάβρωσιν τῶν πασχόντων, καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν κινδυνευόντων ὁμοίων του; Δὲν ὁμολογῶ λοιπὸν καὶ ἀνακηρύττω μίαν ἀδιαφιλονείκητον ἀλήθειαν, ἀναγνωρίζων καὶ τι θεῖον πρὸς τὰς ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς Ὑμετέρας ἐπιστήμης ὑπηρεσίας, ἀν καὶ πολλάκις ἡ κοινωνία αὐτὴ κακῶς ἀνταποδίδῃ τὰ ὀφειλόμενα;

Πλὴν ἐγὼ θεωρῶ πρὸς τούτοις καὶ ἅπαντας τοὺς τὴν οὐρανίαν αὐτὴν ἐπιστήμην καλλιεργοῦντας καὶ πραγματικῶς κατέχοντας Ἀσκληπιάδας, ἐντίμως δὲ, κοσμίως καὶ φιλανθρώπως ἐπαγγελλομένους αὐτὴν, οὐ μόνον ὡς ἀγαθοὺς ὑπηρέτας τῶν ὁμοίων των, ἀλλὰ καὶ ὡς ὑγειοφόρα ὄργανα τῆς θείας προνοίας, καὶ θαρβραλέους καὶ ἀνδρείους μαχητὰς κατὰ τῶν μαστιζόντων τὴν ἀνθρωπότητα παντοδαπῶν νοσημάτων, διότι μ' ὅσας καὶ ἀν ἔχη ἡ ἐπιστήμη των φυσικὰς ἀτελείας καὶ ἀβεβαιότητας ἢ μυστήρια ἀκατάληπτα, οὐδεὶς δύναται ἄλλως ν' ἀρνηθῆ καὶ αὐτῆς καὶ τῶν ἱεουργῶν τῆς τὴν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου μεγίστην καὶ εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν.

Ἄν δὲ οἱ στρατιῶται ἐκθέτοντες γενναίως τὰ σήθη εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, καὶ χύνοντες ἀφειδῶς τὸ εὐγενὲς ἀληθῶς αἷμα των ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καθίστανται ἀξιοὶ τιμῶν καὶ ὑπολήψεως, καὶ προσκτοῦν ἱερὰ δικαιώματα πρὸς τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῆς, δὲν πρέπει νὰ ἀξιῶνται ὀλιγώτερον τῶν αὐτῶν τιμῶν, τοῦ αὐτοῦ σεβασμοῦ, καὶ τῆς αὐτῆς εὐγνωμοσύνης, καὶ

οἱ διηνεκῶς ἀσχολούμενοι εἰς ἀνακαλύψεις τελειοτέρων θεραπευτικῶν μεθόδων πρὸς εὐεξίαν καὶ σωτηρίαν τῶν ὁμοίων των, ἢ καταπαλαίοντες πολλάκις κατὰ πλανητικῶν καὶ ἐνδημικῶν βροτοκτόνων νόσων, ἢ φοιτῶντες ἐντὸς τῆς μiasματικῆς ἀτμοσφαίρας τῶν νοσοκομείων, ἢ εἰσερχόμενοι ἐντὸς καταλυμάτων πεπληρωμένων ὑπὸ νοσηρῶν ἀποφορῶν, ῥιψοκινδυνεύουν κατὰ πᾶσαν οὕτως εἰπεῖν στιγμὴν τὸν βίον.

Τοιαῦτα λοιπὸν ὑπὲρ ὕμῶν καὶ ὑπὲρ τῆς Ὑμετέρας ἰαματοφόρου ἐπιστήμης δίκαια φρονῶν, πιστεύω ὅτι θέλετε μετ' εὐαρεσκείας ἀποδεχθῆ μικρὰν προσφορὰν, ἣν τοιαῦτα φρονήματα ὑπηγόρευσαν εἰς ἐλάχιστον τῆς Θέμιδος ὑπηρέτην, ὑπὲρ διακεκριμένων καὶ θερμῶν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἱερουργῶν.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΜΒΟΛΙΑΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΥΛΟΓΙΑΣ.

« Servandum id solum quod observatum
» est, vel ex observatione sequitur adeo evi-
» denter, ut a nemine gnaro et cordato dici
» possit non sequi (Haller) »

Τὸ περὶ ἐμβολιασμοῦ τῆς Εὐλογίας ζήτημα, δὲν εἶναι ἐξ ἐκείνων, ἅτινα μόλις ἐνδιαφέρουν τὴν περιέργειαν τῶν εὐπαιδευτῶν, καὶ εἰς τὰ ὅποια ἀσχολούμενος ὁ ἐπιστήμων, σπανίως μὲ τὴν ἐλπίδα ν' ἀνα-

καλύψῃ τὴν φύσιν τῶν ἀμφισβητουμένων πραγμάτων, ἄλλο συνήθως δὲν ἀνευρίσκει, εἰμὴ νέους λόγους, ὅπως ἐμμένῃ εἰς ἐπιφυλακτικὸν τι σύστημα ἐνδοιασμοῦ· τὸ ζήτημα τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἐνδιαφέρει ἐπὶ τοσούτῳ ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα, ὥστε καθίσταται ἀναγκαῖον, ὅσον οἶόν τε περισσότερον, νὰ διευκρινισθῇ, καὶ μεθ' ὅλης τῆς ἀμεροληψίας καὶ εἰλικρινείας εἰρηνικῶς ν' ἀποφασισθῇ. Ἐὰν ὁ ἐμβολιασμός εἶναι, ὡς τινες διατείνονται, ὀλέθριος πρὸς τοὺς ὁμοίους μας, ὀφείλομεν τὸ ταχύτερον νὰ τὸν δυσφημίσωμεν καὶ νὰ τὸν ἀποβάλλωμεν. Ἐὰν ἀπεναντίας ὁ ἐμβολιασμός ᾔηται, ὡς ἕτεροι διαβεβαιοῦν, λίαν ὠφέλιμος πρὸς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὀφείλομεν νὰ τὸν προαγάγωμεν, καὶ νὰ τὸν γενικεύσωμεν μετὰ πολλῆς μερίμνης. Ἡ λύσις λοιπὸν τῆς ἐριδος ταύτης εἶναι ἀσχολία ἐνάρετος καὶ ἀξία παντὸς ἀγαθοῦ πολίτου, οὐδ' ἐγὼ ἐπιδιώκω ἕτερον σκοπὸν ἢ ἑτέραν δόξαν, ἀπὸ τὴν προκύπτουσαν ἐκ τῆς ἐνδομύχου πεποιθήσεως τοῦ ὅτι συνεισέφερον, ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοί, εἰς τὸ νὰ κατευνάσω τὰς ἀβεβαιότητας καὶ τοὺς ἐνδοιασμούς, οἵτινες διαιροῦν τὰς δοξασίας τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τοιοῦτου σημαντικοῦ ἀντικειμένου. Μετὰ τόσους ἐπιφανεῖς καὶ εὐεργετικούς ἀνδρας, οἵτινες διεφώτισαν τὸ ζήτημα τοῦ ἐμβολιασμοῦ, οὐδεμία ἑτέρα εἰς ἐμὲ ἀπομένει δόξα· οὐδὲ ἄλλο τι προτίθεμαι διὰ τῶν σκέψεών μου τούτων, εἰμὴ νὰ ἐκθέσω τὰ γεγονότα καὶ τὰς παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας συνέλεξα ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, καὶ νὰ ὀδηγήσω τὸν ἀναγνώστην διὰ τῆς ἰδίας ὁδοῦ, ἣν καὶ ἐγὼ διεξῆλθον, ὅπως καθαρῶς διαγνώσῃ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην.

Τὸ κομματικὸν πνεῦμα εἶναι πάντοτε μία μηχανὴ ὡς καὶ εἰς τὰς πλέον ἀδιαφόρους ἐριδας· ἡ ἀλήθεια

ὅμως εἶναι πάντοτε ὠραιότερα καὶ σεβαστοτέρα, ἀπὸ οἰανδήποτε νίκην, ἐπιφερομένην δι' ἰδιοτροπιῶν καὶ σοφισμάτων. Πλὴν εἰς ἀντικείμενα, ὅπου τὸ κομματικὸν πνεῦμα δύναται ν' ἀπολέσῃ τὴν ζωὴν εὐπίστου τινός, ἔπρεπε τις νὰ ᾔῃναι πραγματικὸν τέρας τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπως παραδεχθῆ αὐτὸ, καὶ ἤθελεν ὑποπέσει εἰς τὴν μεγαλητέραν κατάχρησιν τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφῆς, ἐὰν ἐπεχειρίζετο ν' ἀνεγείρῃ μίαν δοξασίαν ἐπὶ ἀνθρωπίνων πτωμάτων ἀθῶως θυσιασθέντων. Ἐλπίζω ὅμως ὅτι οἱ ἀναγνώσται θέλουν εὐρῆ εἰς ἐμὲ τὰς διαθέσεις ἐκείνας τῆς καρδίας, αἵτινες μὲ ἐξασφαλίζουν ἀπὸ τοιαύτην ἐπονείδιστον ὑποψίαν, καὶ ὅτι ἐὰν οἱ λόγοι μου δὲν πείσουν τινὰ, θέλουν τοῦλάχιστον παρατηρήσει τὴν ἀγνότητα καὶ τὴν ἀμεροληψίαν, δι' ὧν ἐπροσπάθησα ν' ἀνακαλύψω τοὺς ἀληθεῖς. Ἴσως ἢ σκέψις ὅτι μὴ ὧν Ἰατρὸς, ἀνέλαβον νὰ διαπραγματευθῶ ὅλην ἰατρικὴν, ἠδύνατο νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἰσχὺν τῶν λόγων μου. Πλὴν ἄς προσέξωσι κατὰ πρῶτον ὅτι ἡ ὑπόθεσις, ἣν διαπραγματεύομαι, εἶναι μᾶλλον ζήτημα ἱστορικὸν καὶ πραγματικὸν παρὰ ἰατρικόν· ἔπειτα ἄς σταθμίσωσι τοὺς ὁποίους ἀναφέρω λόγους, καὶ ἂν εὕρωσιν αὐτοὺς πειστικούς, ὀφείλουν εἰλικρινῶς νὰ ὁμολογήσωσιν, ὅτι ἂν καὶ δὲν εἶμαι Ἰατρὸς, δὲν συλλογίζομαι ὅμως κακὰ ἐπὶ ἰατρικῆς ὕλης.

Ἡ οἰκονομία τῆς μηχανῆς τοῦ σώματός μας εἶναι τόσον ὀλίγον γνωστὴ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ εἶναι τοσοῦτον σκοτεινὰ καὶ ἀπόκρυφα τὰ αἷτια τῆς τακτικῆς καὶ ἀτάκτου κινήσεως, ὥστε καὶ μετὰ τὰς ἐπιμονεστέρας παρατηρήσεις, καὶ ἐμβριθεστέρας ἐρεῦνας, οἱ μᾶλλον πεφωτισμένοι Συγγραφεῖς τῆς Ἰατρικῆς, κατέληξαν εἰς τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς λογίας καὶ

φιλοσοφικῆς ἀμαθείας, ἣτις προσεγγίζει τοὺς μεγάλους ἀνδρας μᾶλλον πρὸς τὸν χυδαῖον λαόν, παρὰ πρὸς τοὺς μετρίους ἐπιστήμονας. Προσεκτικὴ τις παρατήρησις ἐπὶ τῆς διαγωγῆς τῶν διασημοτέρων Ἰατρῶν τῆς Εὐρώπης, μᾶς πείθει περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης, ὅτι ἡ καλητέρα Ἰατρικὴ θεωρία εἶναι ἡ στηριζομένη ἐπὶ σταθερῶν γεγονότων, καὶ ὅτι καλὸν εἶναι νὰ φιλοσοφῆ τις ὀλίγον εἰς τὴν Ἰατρικὴν, διότι τὸ νὰ παραδίδητε πολὺ εἰς τὴν θεωρίαν, καὶ νὰ οἰκοδομῆ φαντασιώδη συστήματα ἐπὶ ἀρχῶν, αἵτινες διαφεύγουν τὰς αἰσθήσεις καὶ τὴν παρατήρησιν, εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς νὰ ῥιψοκινδυνεύῃ μᾶλλον εἰς τὸ λάθος, παρὰ νὰ πλησιάζῃ εἰς τὴν ἐνδόμυχον γνῶσιν τῶν πραγμάτων καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς, τὰς ὁποίας ἀκολουθεῖ ἡ ἀόρατος φύσις. Εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἀγνωστοὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους αἱ ἀληθεῖς ἀφορμαὶ τῶν νοσημάτων, ὡς εἶναι ἀγνωστος καὶ ὁ μηχανισμὸς δι' οὗ ἐνεργοῦν τὰ φάρμακα. Οὐδεὶς γινώσκει ἐναργῶς ποία εἶναι ἡ αἷτια τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ· οὐδεὶς γνωρίζει διὰ τίνων ἀφορμῶν ἀποσυντίθεται ἡ μηχανὴ μας ἐκ τοῦ μολυντικοῦ ἐκείνου δηλητηρίου, τὸ ὁποῖον μετηνέχθη, ὡς λέγεται, εἰς τὴν Εὐρώπην ἐκ τοῦ νέου Κόσμου· σκοτεινότερος εἶναι ὡσαύτως ὁ χαρακτήρ τοῦ φλοιοῦ, καλουμένου Κίνα — Κίνα· ἀγνωστοτάτη ἐπίσης εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ ῥευστοῦ ἐκείνου μετάλλου, τὸ ὁποῖον, ὡς ἐκ τῆς ὑποτιθεμένης αὐτοῦ συγκοινωνίας μετὰ τοῦ ὁμωνύμου Πλανήτου, ὀνομάζεται Mercurio (ὕδρᾶργυρος).

Πλὴν γνωστὸν εἶναι ἐκ μιᾶς σταθερᾶς σειρᾶς γεγονότων, ὅτι ἡ Κίνα — Κίνα θεραπεύει τὸν διαλείποντα πυρετὸν, καὶ ὁ Ὑδρᾶργυρος τὴν δηλητηριώδη ἐκείνην νόσον, ἣτις ἐπαπειλεῖ τὴν ἐρήμωσιν τοῦ κόσμου.

Οἱ ἀφορισμοὶ τοῦ Ἱπποκράτους, οἵτινες εἶναι ἴσως τὸ μόνον ἐπωφελὲς μνημεῖον, μεταβιθασθὲν εἰς ἡμᾶς παρὰ τῆς ἀρχαιότητος, ἄλλο δὲν εἶναι εἰμὴ πρακτικοί τινες κανόνες, ἐξηγημένοι ἐκ μακρᾶς σειρᾶς παρατηρήσεων καὶ γεγονότων. Ὁ κλασικώτερος λοιπὸν κανὼν, εἰς ὃν σεμνύνεται ἡ καλὴ ἰατρικὴ, εἶναι ὁ προκύπτων ἐκ τῆς πείρας τοῦ παρελθόντος, ἐξ οὗ ὁδηγεῖται καὶ τὸ μέλλον· ὁ δὲ φιλόσοφος Ἱατρός ἄς ὑποφέρῃ ἐν εἰρήνῃ τὴν ἀγνοίαν τῶν ἀληθῶν στοιχειωδῶν ἀφορμῶν τῶν νοσημάτων καὶ τῆς ἐνεργείας τῶν φαρμάκων· ἀγνοία ἀδιαχώριστος ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινον φύσιν, περιωρισμένην ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων, ἐκ τῶν ὁποίων μόλις ἀπομακρυνθῶμεν, ὑποπίπτομεν εἰς τὸ ἐσφαλμένον χιμαιρικὸν κράτος τῆς φαντασίας πρὸς βλάβην τῆς ἰδίας ἐπιστήμης (Boerhaave).

Τούτων τεθέντων, δὲν θέλω δαπανῆσαι τὸν καιρὸν μου νὰ ἐξιχνιάσω, ὅτι οὐδεὶς τῶν Ἱατρῶν θέλει πρὸς τὴν ἀρχικὴν φύσιν τοῦ εὐλογικώδους ἐκείνου δηλητηρίου, τὸ ὅποιον διὰ συνεπαφῆς μεταδίδεται, καὶ διαχεόμενον, ἀφ' ὅσον φαίνεται, εἰς ὅλα τὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ μέρη τοῦ ἀνθρώπινου σώματος, διαφθείρει αὐτὸ, καὶ τὸ ἀλλοιόνηι διὰ μιᾶς σχεδὸν λοιμικῆς νόσου, ἣτις θερίζουσα ἐν μέρος τοῦ ἀνθρώπινου γένους, παραμορφώνει τὸ ἕτερον καὶ τερατωδῶς τὸ ἀσχημίζει. Τοιαύτας γνώσεις κατέχουν ἐκείνοι, οἵτινες ἐπιπολαίως σκεπτόμενοι ἐπὶ τῶν ἰδεῶν των, εὐαρεστοῦνται εἰς ὀρισμοὺς τινάς, συνάδοντας μᾶλλον πρὸς τὴν Ποίησιν, ἢ πρὸς τὴν Φυσικὴν. Ἡ ἀληθὴς φύσις τῆς Εὐλογίας μοι εἶναι ἀγνωστος· δὲν ἐννοῶ πῶς τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἀνθρώπων δοκιμάζει αὐτὴν ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ· οὐδὲ ἐννοῶ πῶς ἀφοῦ ἅπαξ τὴν ὑποστῆ δὲν ἐπανέρχεται πλέον. Γνωρίζω δὲ

ὅτι καὶ οἱ ἐξοχοὶ καὶ ὁδηγοὶ τῶν ἄλλων Ἱατροὶ, διακείνται εἰς τὴν αὐτὴν ἀγνοίαν. Ἄς ἀποβάλλωμεν λοιπὸν ὅλα τὰ χιμαιρικὰ συστήματα ἐπὶ τῶν αἰτίων καὶ τῆς φύσεως τῆς Εὐλογίας, καὶ ἄς ἐμμένωμεν εἰς τὰ γεγονότα, εἰς τὰ ὅποια ἐὰν εὐρωμεν κῦρος, ἀριθμὸν καὶ διάρκειαν, θέλωμεν δυνηθῆναι νὰ ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὸν λαβύρινθον τῆς ἀβεβαιότητος, εἰς ἣν ἤθελε μᾶς διατηρεῖ τὸ πυκνὸν σκότος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἴμεθα καταδεδικασμένοι νὰ ζῶμεν ὡς πρὸς τὰς αἰτίας τῶν πραγμάτων (α).

(ἀκολουθεῖ.)

ΠΕΡΙ ΝΕΚΡΟΠΟΛΕΩΝ.

(Συνέχεια.)

Μ' ὅλας ὁμως αὐτὰς τὰς αὐστηρὰς ἀπαγορεύσεις, ἢ πολυτέλεια τῶν μνημείων, κατὰ τὴν ἐποχὴν Δη-

(α) Εἰς τὰ Συγγράμματα τοῦ Σύδεναν, τοῦ χρησιμοῦ τούτου τῶν καλῶν Ἱατρῶν, οὐδὲν ἄλλο ἀπαντᾷ τις, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν Εὐλογίαν, εἰμὴ γεγονότα καὶ παρατηρήσεις, καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀγνοίας του ὡς πρὸς τὴν φύσιν τῆς ἀσθενείας, καὶ ὡς πρὸς τὰς ἀφορμὰς τῶν πλείστων αὐτῆς συμπτωμάτων. Ὁ Βοεραῦς ὅστις ὤθησε πλείοτερον παντὸς ἑτέρου τὰς ἐπὶ τῶν αἰτίων μελέτας του, καὶ ἀνέγνωσε πλέον τῶν μυρίων Συγγραφέων ἐπὶ τῆς Εὐλογίας, διακηρύττει ὅτι οὐδὲν ἔχει νὰ προσθέσῃ εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Σύδεναν λεχθέντα, καὶ ὅτι περιορίζεται ὡς ἐκεῖνος εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν γεγονότων, καὶ εἰς τὴν παρατήρησιν. Τὸ κοινὸν ἀπεναντίας τῶν Ἱατρῶν οὐδὲν ἀγνοεῖ· ὁμιλεῖ περὶ τῆς Εὐλογίας κατόπιν τῆς γνώσεως τῶν ἀφορμῶν, ὡς ἐπίσης κατόπιν τῆς γνώσεως ὁμιλεῖ καὶ περὶ τοῦ ἐμβολιασμοῦ. (Gatti Ἱατροσύμβουλος τοῦ Βασιλέως, καὶ καθηγητῆς τῆς Ἱατρικῆς εἰς τὸ Πανεπιστημεῖον τῆς Πίζης.)

μητρίου τοῦ Φαληρέως, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ τελεταὶ τῶν τεθνεώτων, ἤγειραν πάλιν θρασυτέραν οὕτως εἰπεῖν τὴν κεφαλὴν, διότι εἶχον ἐξισωθῆ μετὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπίδειξιν καὶ μεγαλοπρέπειαν, ὥστε ὑπεχρεώθη ὁ σοφώτατος καὶ πολιτικός ἐκεῖνος ἀνὴρ, νὰ ἐλαττώσῃ αὐτὰς οὐ μόνον μετὰ ποινᾶς, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ χρόνου τῆς ἐκφορᾶς, διότι διέταξε νὰ γίνηται αὕτη πρὶν τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, οἱ δὲ τάφοι νὰ καλύπτονται μετὰ μόνον χῶμα, ἀνευ τινὸς ἐπ' αὐτῶν σημείου ἀνωτέρου τῶν τριῶν πηχῶν, ἢ μεγαλύτερου μικρᾶς τραπέζης ἢ κάλπης. « Μηδὲν τῷ τάφῳ ἐπιτιθέναι ἢ στήλην τριῶν πήχεων, ἢ τράπεζαν, ἢ κάλπην. » Διῶρισε δὲ καὶ ἐπὶ τούτου Ἀρχὴν πρὸς ἀσφαλῆ τήρησιν καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου. Ὁ Φαληρεὺς ὑπῆρξε βεβαίως πολὺ ἀσθηρότερος καὶ οἰκονομικώτερος ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, ὅστις ἐπιτρέπει εἰς τοὺς νόμους τοῦ τόσον ὕψος τύμβου, ὅσον δύνανται νὰ κατασκευάσωσι πέντε ἄνθρωποι εἰς πέντε ἡμέρας, καὶ λίθον ἐπ' αὐτοῦ ἱκανὸν νὰ περιλάβῃ τέσσαρας μόνους ἠρωϊκοὺς στίχους πρὸς ἔπαινον τοῦ τεθνεώτος, τὴν δὲ δαπάνην τῆς κηδείας ἐπροσδιῶρισε μέχρι πέντε μνῶν, ἤτοι πεντακοσίων δραχμῶν. Κατὰ δὲ τὸν μῆνα Ἀνθεστηριῶνα (Μάρτιον), ἐτελοῦντο ἐπὶ πέντε ἡμέρας τὰ καλούμενα Ἀνθεστήρια, δηλ. ἡ γενικὴ ἑορτὴ τῶν τεθνεώτων. Τὸ πένθος πρὸς τιμὴν τῶν νεκρῶν διήρκει, εἰς μὲν τὰς Ἀθήνας 29 εἰς δὲ τὴν Σπάρτην 11 ἡμέρας· τὴν δὲ 30ην, εἰς ἐκείνην καὶ τὴν 12ην εἰς ταύτην, διελύετο διὰ κοινῆς εὐωχίας.

Οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον ἐν μέρει τὰ αὐτὰ τῶν Ἑλλήνων ἔθιμα ὡς πρὸς τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν, διότι, ὡς ὁ Κικέρων βεβαίως εἰς τοὺς νόμους του, πολλαὶ διατάξεις τῶν XII Πινάκων, ἦσαν αὐτολεξεῖ ἀντιγε-

γραμμέναι ἐκ τῶν νόμων τοῦ Σόλωνος. « jam caetera » in XII minuendi sumptus lamentationesque funeris translatas de Solonis fere legibus. » Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους καιροὺς οἱ ἐνταφιαζόμενοι ἐκαλύπτοντο μετὰ ἀπλοῦν χῶμα ἢ βώλους· « nam priusquam in eas injecta gleba est. » Δι' ὅσους ὁμως ἐφρονεῦοντο εἰς πλοῖον καὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὴν θάλασσαν, ὁ κληρονόμος αὐτῶν ὤφειλε πρὸς καθαρισμόν τῆς οἰκογενείας καὶ ἀποτροπιασμόν, νὰ θυσιάζῃ μίαν ὄν (γουροῦναν), καὶ νὰ ἄγῃ σχολὴν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας. Ἀλλὰ δι' ὅσους ἀπέθνησκον φυσικῶς καὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὴν θάλασσαν, οὔτε θυσία ἐτελεῖτο, οὔτε σχολὴ ἤγετο.

Κατὰ τὸν τελευταῖον ἐκάστου ἔτους μῆνα, ὅστις εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Ῥώμης ἦτον ὁ Φεβρουάριος καὶ ἀκολούθως ὁ Δεκέμβριος, ἐτέλουν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας γενικὸν μνημόσυνον καὶ πλείστας θυσίας ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, σφάζοντες τὰ ἐκκριτώτερα ἱερεῖα. Καὶ ταύτας μὲν τὰς ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων ἀφιερωμένας ἡμέρας, ἐκάλουν νεκροσίμους denicales, ὡς τὰς ἀφιερωμένας ὑπὲρ τῶν οὐρανίων θεῶν, ὠνόμαζον χαρμωσύμους quieti· ἀμφοτέρας δὲ ἐχαρακτῆριζον ἑορτασίμους ferie, ὡς νὰ ἤθελον τοιοῦτοτρόπως νὰ συγκατατάξωσι καὶ τοὺς νεκροὺς εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν θεῶν· « in deorum numero esse voluissent. » μάλιστα τοὺς ἐξίσονον μετὰ τοὺς θεοὺς· « Hos leto datos, divos habento. » Τόσος ἦτον ὁ σεβασμὸς, ὃν ἀπένειμον εἰς τοὺς νεκροὺς. Τούτου ἕνεκα καὶ δι' ὅσους ἀπέθνησκον εἰς τὸν πόλεμον, ἢ εἰς ξένην χώραν, ἐξέλεγον ὀστᾶ ἑτέρου νεκροῦ, καὶ ἤγον δι' αὐτῶν τὴν κηδείαν ἐκείνων. Τὸ ἄτοπον ὁμως τοῦτο ἔθιμον ἀκολούθως κατηγορήθη ὑπὸ μιᾶς διατάξεως τῶν XII Πινάκων. « Homini mortuo ne ossa legito, quo post funus faciat. »

Ἡ πυρὰ ἢ ὁ ἐμπρησμός τῶν νεκρῶν, ὡς καὶ ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ταφῆς αὐτῶν ἐν τῇ πόλει, μετηνέχθησαν ἐκ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνεγράφησαν εἰς τοὺς νόμους τῶν XII Πινάκων. « *Homine mortuum in urbe ne sepelito neve urito.* » Ὡσαύτως ἐκεῖθεν μετεφέρθησαν καὶ αἱ ἀπαγορεύουσαι εἰς τὰς γυναῖκας τοὺς θρήνους καὶ κοπετοὺς διατάξεις. « *Mulieres genos ne radunto,* » « *neve lessum funeris ergo habento.* » Καὶ τὸ χρίσμα *unctura* ἢ ἄλειμμα τῶν νεκρῶν, καὶ ἡ περίξ αὐτῶν πόσις *circumprotatio*, ἐπίσης ἀπηγορεύθησαν μετὰ ταῦτα ὑπὸ ῥητῶν νόμων.

Μετὰ τὴν πρόοδον ὁμως τοῦ χρόνου εἰσέχθησαν οἱ πολυτελεῖς ῥαντισμοὶ *sumptuosa respersio*, οἱ μεγάλοι στέφανοι ἢ τὰ μακρὰ ἐγκώμια, *longe coronae*, τὰ θυμιάματα, καὶ ὅλοι οἱ λοιποὶ μεγαλοπρεπεῖς τῶν μνημείων στολισμοὶ, αἱ πολυδάπανοι σπονδαὶ ἱματίων καὶ ταινιῶν ἐκ πορφύρας, καιομένων ἐπὶ τῶν τάφων, ἡ ἀνακήρυξις τῆς ἐκφορᾶς, ἡ συνοδία αὐτῆς ὑπὸ κηρύκων καὶ χωροφυλάκων *lictiores*, οἱ τελούμενοι ἀγωνες, ἡ ὑπόμνησις εἰς τὸν ἐπικήδειον λόγον ἐπαίνων ἐνδόξων ἀνδρῶν, καὶ τὰ πένθιμα ἄσματα συνοδευόμενα ὑπὸ ὀδώδεκα σαλπίγγων, αἵτινες ἐκαλοῦντο *peniae*. Νόμοι δὲ ἰδιαίτεροι ἐκανόνιζον τὸν χρόνον τοῦ πένθους τῆς οἰκογενείας, ὅπως μὴ παρατείνηται πλέον τοῦ δέοντος, τὸ εἶδος τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ θυσιαζομένων ἱερείων, τὸν τρόπον δι' οὗ ἐκαλύπτετο μὲ γῆν ὁ τάφος, καὶ τὸν καιρὸν ἐξ οὗ ἤρχιζε νὰ θεωρῆται νομίμως ὡς τοιοῦτος. Τοιαῦτα ἐν συνόψει ἦσαν καὶ τὰ περὶ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τῶν νεκρῶν ἔθιμα τῶν Ῥωμαίων.

Εἰς δὲ τοὺς ἀρχαίους Ἐτρούσκους ὑπῆρχον ἐν πολλοῖς τὰ αὐτὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἔθιμα.

Ἦτον ἐπίσης καὶ εἰς αὐτοὺς, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Μιχάλης, παραδεδεγμένος ὁ ἐνταφιασμός τῶν σωμάτων ὡς καὶ ὁ ἐμπρησμός αὐτῶν. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει, ἔθετον τὴν κόνιν τοῦ νεκροῦ ἐντὸς ἀγγείων τετραγώνων ἢ ἀμφορέων, καὶ ἐνταφίαζον αὐτήν, ἢ τὴν ἐφύλαττον εἰς σπήλαια, κατεσκευασμένα ἐπὶ ὑψηλῶν βράχων εἰς εἶδος δωματίων, διακοσμουμένων μὲ ἀνάγλυφα καὶ ζωγραφίας. Διὰ τῶν μεριμνῶν καὶ περιποιήσεων τούτων, ἐδείκνυον ὅτι δὲν ἐθειώρουν τὸν ἐνταφιασμόν ὡς ἀπλήν καὶ ξηρὰν τελετὴν, ἀλλ' ὡς διακεκριμένην καὶ ὑψηλὴν τιμὴν, ὀφειλομένην ὑπὸ τῶν ζώντων πρὸς τοὺς τεθνεῶτας. Ἐκ τῆς τέφρας εὐρεθείσης ἐντὸς πολλῶν ἀγγείων, εἰκάζεται ὅτι ἤλειφον τὸν νεκρὸν μὲ διάφορα ἀρώματα. Ἐπὶ δὲ τοῦ τύμβου ἐνεχάραττον ἀπλῶς τὴν ἡλικίαν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μεταστάντος, ὡς καὶ ἐκεῖνα τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Ἐκ τίνος ἀναγλύφου, ἀπεικονίζοντος ἐν συμπλέγματι 37 προσώπων, σκηρὴν νεκροῦ τίνος, εἰκάζεται προσέτι ὅτι οἱ θρηνοὶ καὶ οἱ κοπετοὶ ὡς καὶ ἡ μάδησις τῆς κόμης, ἦσαν συνήθη καὶ εἰς τοὺς Ἐτρούσκους. Τάφοι δὲ τούτων ἀρχαῖοι ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὸ Βιτέρβον, τὴν Ταρχυνίαν, τὸ Ὀρβίνιον (*Castel d' Asso*) καὶ ἀλλαχοῦ.

Ὡς πρὸς δὲ τὰς νήσους Σικελίαν, Μελίτην καὶ Γόζον, γνωρίζομεν μόνον ἐκ τῶν περιηγήσεων τοῦ Σαιντ-βὸν καὶ Χόβελ, ὅτι ὑπῆρχον ἐπὶ ὑψηλῶν τόπων, καὶ εἰσέτι διατηροῦνται, μακραὶ σειραὶ, ἐπιτιθέμεναι ἢ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης, τάφων ἐσκαμμένων εἰς βράχους, πολλοὶ τῶν ὁποίων ὁμοιάζουν μὲ δωμάτια ἢ κελλία, εἰς τὰ ὁποῖα φαίνονται ἐσκαλισμένα προσκεφάλαια, ὅπου ἐτίθετο ἡ κεφαλὴ τοῦ νεκροῦ. Τὸ δὲ ἄτεχνον καὶ ἀλάξευτον αὐτῶν, ὡς καὶ ἐκείνων τῆς